

Toespraak Ronald Plasterk, minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Tijdens Jubileumcongres Nederlands Genootschap van Burgemeesters d.d. 1 oktober 2015 in Amsterdam

Laat ik aftrappen met een citaat van de voormalige Amerikaanse president Lyndon B. Johnson: "When the burdens of the presidency seem unusually heavy, I always remind myself it could be worse. I could be a mayor."

Een citaat uit de jaren zestig, maar niet minder actueel.

U draagt een zware last, - dat realiseer ik me. Het vak van burgemeester is spannend en aantrekkelijk, maar het is niet iets voor bange mensen. In 2014 is 45% van u slachtoffer geweest van agressie en/ of geweld. Dat betekent dat u of uw buurman/ buurvrouw slachtoffer was vorig jaar.

Een burgemeester die, als hij 's avonds het licht in zijn slaapkamer uitzet, een sms'je krijgt met de tekst 'welterusten'. Een burgemeester wiens auto in brand wordt gestoken na sluiting van een clubhuis.

Dit soort walgelijke bedreigingen, dit soort geweld tolereren we niet. Daar zijn we, - 'we' in de zin van mijn collega Van der Steur van Veiligheid en Justitie en ik -, duidelijk in.

Ik heb onlangs met een aantal van u gesproken bij een ronde tafelbijeenkomst. Naar aanleiding van onder andere die gesprekken hebben we een 'Toolkit Veilig Bestuur' samengesteld. Die toolkit bevindt zich in dit koffertje. Hierin staat hoe we u gaan ondersteunen de komende tijd en welke maatregelen we nemen.

Het is een breed scala:

Van een vertrouwenslijn waar u terecht kunt voor advies, ondersteuning en handelingsperspectief tot aan een protocol voor uw beveiliging (wanneer nodig). En ook investeren we in de aantrekkelijkheid van het ambt. Want vanwege uw kwetsbare positie kun je verwachten dat de animo voor een burgemeesterspost niet zal groeien.

Blijf u uitspreken en ons aanspreken. Alleen zo houden we dit op de agenda.

Dat is vers één van uw 'zware last'. Vers twee is dat er van u steeds meer wordt verwacht. U kunt niet meer blijven steken in een burgemeester die linten knipt en als 'mensenmens' functioneert.

Het gewicht van uw taak is toegenomen, het bestuur is in verandering, en dat ondervindt u als geen ander aan den lijve.

U dreigt in een positie van "institutionele eenzaamheid" te belanden. Die typering is gemunt door een onderzoekscommissie in Laarbeek, - en die haal ik hier graag aan, omdat die typering, in zekere zin, kenmerkend is voor uw ambt.

U moet de vriendelijke burgervader zijn. Maar ook de netwerker. De handhaver. De verbinder.

U bent voorzitter van het college B en W – vaak zonder dat u invloed heeft op het collegeprogramma – en voorzitter van de gemeenteraad.

Ook bent u, in uw eentje, verantwoordelijk voor de handhaving van de openbare orde en, gevoelig thema, veiligheid.

U zit uit hoofde van uw functie in regionale organen die zich met politie en brandweer bezighouden. Dat zijn taken die niet de gemeenteraad maar de wetgever hem heeft gegeven, - de laatste jaren steeds meer.

U voelt zich bovenal verantwoordelijk voor de integriteit van het openbaar bestuur – een onmisbare hoedersfunctie, zeker in de lokale democratie. U dient corruptie, cliëntelisme en nepotisme te bestrijden. Maar het is precair. U moet raadsleden aanspreken die straks meebeslissen bij uw herbenoeming.

Overigens: weet dat de deur van het Bureau Integriteitsbevordering Openbare Sector, beter bekend als BIOS, voor u open staat, met een speciaal ingericht “Steunpunt Integriteitsonderzoek Politieke Ambtsdrager”. Daar kunt u terecht voor vragen over de juiste aanpak.

Terug naar u.

Kort gezegd: u combineert een onafhankelijke, apolitieke en eigenstandige symboolfunctie met een afhankelijke, politieke en collegiale bestuursfunctie. Die uiteenlopende eisen zijn in de praktijk lastiger en lastiger te combineren.

De Tilburgse School voor Politiek en Bestuur noemt dit ‘de hybridisering van het ambt’, en die hybridisering is haar grenzen aan het naderen, zo concludeert men in Tilburg na een landelijk onderzoek. Tot een soortgelijke slotsom kwam de onderzoekscommissie in Laarbeek ook.

Dames en heren,

Mij is gevraagd regie te voeren over dit debat, het debat over de rol en de positie van de burgemeester.

Een debat dat wat mij betreft niet gaat over de aanstellingswijze. Ik wil daar kort over zeggen dat een politieke meerderheid in het parlement er vóór is om de benoeming van de burgemeester uit de Grondwet te halen. Dat voorstel moet dan wel na de eerstvolgende verkiezingen met een tweederde meerderheid worden aanvaard, dus we hebben nog wel even te gaan. Vandaar ook dat het kabinet geen voorkeur uitspreekt over de aanstellingswijze. Pas als de grondwetswijziging wordt gerealiseerd, is de vraag aan de orde: hoe verder?

Het debat gaat wat mij betreft wel over de waarden die we in Nederland van belang vinden als het gaat om goed bestuur.

Dat zijn er zes:

- integriteit
- onafhankelijkheid
- onpartijdigheid
- responsiviteit
- rechtmatigheid, en
- doelmatigheid

Abstracte termen, die ik graag voelbaar maak.

Bij integriteit denk ik aan de Brabantse burgemeesters Jan Hamming en Jan Boelhouwer die in *De Volkskrant* van 28 maart waarschuwden voor toenemende ondermijning van het openbaar bestuur door figuren uit de onderwereld.

Bij onafhankelijkheid denk ik aan de Amsterdamse burgemeester Van der Laan die in de hoog oplaaierende discussie over Zwarte Piet en racisme het voortouw neemt, - en het vraagstuk bespreekbaar maakt.

Bij onpartijdigheid denk ik aan Peter Snijders, de burgemeester van Hardenberg, - die als informateur optrad van het nieuw te vormen college in Drenthe.

Bij responsiviteit denk ik aan de burgemeester van Maassluis, Koos Karssen, - die luisterde naar de roep van raad en bewoners en binnen 72 uur een crisisopvang voor vluchtelingen opzette.

Bij rechtmatigheid denk ik aan de Leidse burgemeester Henri Lenferink, - die het een gemeentelijke plicht vindt om zedendelinquenten die hun straf hebben uitgezeten aan onderdak te helpen.

En bij doelmatigheid denk ik aan Piet Bruinooge van Alkmaar, - die ondanks dat de politie wegens een staking niet aanwezig was, de risicowedstrijd AZ-Ajax toch liet doorgaan. De wedstrijd verliep zonder noemenswaardige problemen, en er volgt nu een proef waarbij minder vaak politie wordt ingezet.

Dit zijn de zes waarden wat mij betreft.

Dames en heren,

Vanuit de constatering dat het ambt van burgemeester kwetsbaarder is geworden, lijkt het overkoepelende dilemma of je de positie van de burgemeester politieker of nu juist apolitieker wilt maken.

Als hoeder van de bestuurlijke integriteit in de gemeente, als hoeder van democratie, en als onpartijdige proces- en procedurebewaker, past een "apolitieker" profiel beter.

Als de dominante waarde die van 'responsiviteit' is of als je vindt dat een burgemeester er een sterke eigen beleidsvisie op na moet houden, dan lijkt daar een politieker profiel beter bij te passen. De uitbreiding van taken op het gebied van

openbare orde en veiligheid zou dan gevolgd kunnen worden door die van andere taken.

Dat is het debat dat nu voorligt.

Ik wil u daarin iets meegeven. Recent las ik een artikel in Vrij Nederland. Vrij Nederland heeft onderzocht welk beroep vandaag de dag het hoogste aanzien heeft. Het resultaat: één chirurg, twee rechter en drie... de burgemeester.

En dat is opmerkelijk in een tijd waarin het gezag en aanzien van andere bestuurders tanende is.

Er is grote waardering voor en behoefte aan leiderschap dat zowel politiek-bestuurlijk kan 'trekken', als onpartijdigheid uitdrukt. Waarmee gezegd: juist het niet-maken van een keuze tussen politisering en onpartijdigheid zou zomaar eens een vruchtbare stellingname zijn.

Een opvatting zou dan kunnen zijn dat het ambt van burgemeester al jaren, al decennia lang fors in beweging is, maar dat steeds weer blijkt dat het ambt zich weet aan te passen aan gewijzigde maatschappelijke omstandigheden en wettelijke kaders. En dat dit momenteel de specifieke functievereisten zijn die aan uw vak, in dit tijdsgewricht, aan u worden gesteld. Daar moet u het, - in de woorden van de Rijdende Rechter -, mee doen.

Ik denk dat hier ook een mooie, spannende uitdaging voor u ligt, hoe je als burgermeester eigentijds leiderschap en nieuwe vormen van gezag ontwikkelt. Wij denken uiteraard met u mee.

Dames en heren,

Vaak krijgen burgemeesters niet de waardering die ze verdienen. Ik hoop dat een beetje goed te maken door u vandaag te bedanken voor al het goede werk dat u doet. Ik neem mijn hoed voor u af. We kunnen trots zijn op de kwaliteit van ons overheidsapparaat. Mede door u behoort Nederland als land tot de wereldtop.

En ja, uw werk is soms, - om Lyndon B. Johnson nog eens te citeren -, meer dan ongewoon zwaar. Maar, zoals de burgemeester van Boston de woorden van Johnson pareerde, 'the true privilege of being mayor is that I have the opportunity to be everyone's neighbor, something that's unique.'

Ik dank u wel.